



ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝ
ΜΕΛΕΤΩΝ ΑΝΚΑΛΟΓΗΤΗΣ ΚΟΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΙΔΡΥΤΗΣ : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟΣ ΕΝΑΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ

1951

Η ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΔΡΟΣΙΝΗ

Όταν πεθαίνει ένας λογοτέχνης που δίχως να στάθηκε μεγάλος μπόρεσε μόλις ταύτα να προσθέσει σταθερές αξίες στα γράμματα του Έθνους του, αὐθόρμητα ἀγκαλιάζουμε με περισσότερη ζέση τὸ ἔργο του. Χάνοντας τὸν ἴδιο, στρεφόμεστε πρὸς τὰ δημιουργήματά του σὰ νὰ τ' ἀνακαλύπτουμε γιὰ πρώτη φορά· κι ὅσο κρατάει ὁ καιρὸς τῆς λύπης γιὰ τὸ χαμό του, μιλάμε γιὰ κείνα με φωνὴ θερμότερη ἀπὸ τὴ συνηθισμένη τῆς κριτικῆς ἀντικειμενικότητας. Οἱ πνευματικοὶ μας δημιουργοί, τοὺς καλύτερους ἐπαίνους γιὰ τὸ ἔργο τους καὶ τὴ δράση τους, τοὺς ἀκούνε (ἂν εἶναι τοῦτο δυνατό) τὴν ὥρα τῆς κηδείας τους. Ἐπειτα, σιωπῇ· καὶ σιγά-σιγά οἱ σχέσεις τοῦ ἔργου αὐτοῦ με τὴν ἐνεργὸ πνευματικὴ ζωὴ, ἀποκατασταίνονται στὰ ὄρια τῆς φυσικῆς τους ἀναλογίας. Τὸ ἔργο ἑνὸς λογοτέχνη πού μας ἀφησε ἐδῶ κι' ἕνα χρόνο π.χ. τὸ βλέπουμε πάλι πιὸ ψυχρά, πιὸ ἀντικειμενικά. Ἐπειδὴ ζεῖ τὸ ἔργο αὐτό, τὸ ἀντιμετωπίζουμε ὅπως κάθε τι τὸ ζωντανό, δηλαδή με περισσότερη εὐθύνη καὶ φροντίδα γιὰ τὸ ἴδιο. Θὰ λέγαμε μάλιστα πὼς ἡ ἀπουσία, ἀπὸ τὴ ζωὴ, τοῦ δημιουργοῦ του, μᾶς εὐκολύνει τώρα νὰ κοιτάξουμε τὸ ἔργο του χωρὶς τὸ φόβο πὼς κάποιες μας ἀπόψεις θάταν πιθανὸ νὰ τὸν δυσσαρεστοῦσαν, καὶ, δίχως τὴν ὑποχρέωση (γιὰ ὄσους ὑπάρχει) νὰ διατυπώσουμε γνώμες πού δὲ θὰ τίς πιστεύαμε κατάβαθα μὰ πού θὰ κολάκευαν τὴν εὐαισθησία του.

Όταν, «πλήρης ἡμερῶν» πέθανε ὁ Γεώργιος Δροσίνης, ἕνας ἀρκετὰ ζωηρὸς ἀντίκτυπος στοὺς πνευματικούς μας κύκλους καὶ πρὸ παντός στὸ ἀναγνωστικὸ κοινὸ πού τὸν εἶχε παρακολουθήσει ἀπὸ τίς πρώτες δεκαετίες τῆς σταδιοδρομίας του, εἶδε πὼς ὁ ποιητὴς εἶχε πραγματικούς δεσμούς με τὴν ἑλληνικὴ ψυχὴ, πὼς οἱ ρίζες τοῦ ἔργου του ἦταν βαθειὰ χωμένες στὸ «χῶμα τὸ ἑλληνικό», στὸ «χῶμα τὸ ἀγαπημένο». Ἡ συγκίνηση πού ἐκδηλώθηκε, οὔτε ὑπερβολικὴ, οὔτε προσποιητὴ, ἦταν πραγματικὴ. Ἐφευγε ἕνας ποιητὴς, ὅπως φεύγει ἀπὸ ἕνα νησιώτικο λιμάνι ἕνα ντόπιο καράβι. Ὁ ποιητὴς αὐτός, ἀπὸ παιδί ἀκόμα, ἤξερε νὰ τραγουδᾷ στὸν τόνο καὶ στὸ ρυθμὸ τῆς ἑλληνικῆς φωνῆς. Εἶχε γράψει ἀρκετοὺς ὠραίους στίχους, καὶ, τὸ κυριώτερο, εἶχε σταθεῖ ἕνας ἀπὸ τοὺς πρώτους ἐωθινούς κελαιδιστὲς τῆς ποιητικῆς μας ἀναγέννησης πού συντελέστηκε κάτω ἀπὸ τὸ πλατὺ καὶ πολύπτυχο λάβαρο τοῦ Παλαμά. Ἄφινε μιὰ ζωὴ παραδειγματικὰ σε-

μνὴ καὶ ποιητικὴ, ἕνα ἔργο μεγάλο σὲ ποσότητα, πλούσιο σὲ ποικιλία, ἀξιόλογο σὲ αἰσθητικὴ ποιότητα, γόνιμο σὲ ἔθνικὰ καὶ γλωσσικὰ διδάγματα. Ἄν θέλουμε ν' ἀπομονώσουμε στὴ νέα μας λογοτεχνία τὰ ἔργα πού ἔχουν βλαστήσει παρθένα μέσα ἀπὸ τὸ δικὸ μας χῶμα (ἄσχετα βέβαια ἀπὸ τὴν ἰδιαίτερη ἀξία τους), ἀνεπιφύλαχτα θὰ θεωρήσουμε τὸ ἔργο τοῦ Δροσίνη σὰν ὑπόδειγμα γνήσιας ἑλληνικότητας. Ὅτι ἔγραψε, ποιήματα, μυθιστορήματα, διηγήματα, ἀπομνημονεύματα, γράμματα, φέρνει τὴ σφραγίδα ἑνὸς γνήσιου νεοελληνισμοῦ πού κάτω ἀπὸ τὸ ντύμα τῆς ἀπλῆς δημοτικῆς γλώσσας ἔχει πολλὰ γνωρίσματα ζωντανίας καὶ προοδευτικότητας.

Ποιὸς νᾶναι τάχα ὁ νεοελληνισμὸς αὐτὸς τοῦ Δροσίνη; Μὲ δυὸ λόγια, θὰ μπορούσαμε νὰ τὸν ὀρίσουμε σὰ μιὰ μετάγχιση λαϊκοῦ αἵματος στὸ ἀστικὸ πνεῦμα τοῦ 1890. Τὸ ἑλληνικὸ ἀστικὸ πνεῦμα τῶν χρόνων ἐκείνων κατὰ τὸ μεγαλύτερο ποσοστὸ τῶν στοιχείων του ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀξίες πού εἶχε διαμορφώσει ὁ λογιότατισμὸς καὶ πού ἀναπτύσσονταν ὁμοίομορφα ἔπειτα ἀπὸ τὴν Ἐπανάσταση, με τὴν ἐκπαίδευση, με τὴν κοινωνικὴ καὶ τὴν πολιτικὴ ἀγωγή. Βασικὰ γνωρίσματα τοῦ ἀστικοῦ πνεύματος ἐκείνης τῆς περιόδου: Πίστη στὴν ἰδέα τῆς Μεγάλης Ἑλλάδας, τάση ν' ἀπλωθεῖ ξανά ὁ τόπος μας στὰ βυζαντινὰ αὐτοκρατορικὰ του ὄρια. Ἀνάγκη νὰ μάθουν οἱ Ἕλληνες τὴ γλῶσσα καὶ τὴ φιλολογία τῶν προγόνων τους, γιὰ νὰ μπόρουν νὰ συνεχίσουν τὸν ἀρχαῖο πολιτισμὸ, ἀλλὰ συγχρόνως, καὶ ἐκμάθηση ξένων γλωσσῶν, καὶ τελειοποίηση τῶν ἑλληνικῶν σπουδῶν στὰ ξένα Πανεπιστήμια. Ἀνάπτυξη τῆς οἰκογένειας στὰ πατροπαράδοτα ἔθιμα τῆς τιμῆς, τῆς ἀξιοπρέπειας, τῆς ἀλληλεγγύης καὶ τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς. Ἀγκάλιασμα, ὀλοένα καὶ πιὸ σφιχτότερο, τῶν πολιτικῶν δημοκρατικῶν θεσμῶν. Καλλιέργεια καὶ οἰκογενειακὴ καὶ σχολικὴ, τῆς ἰδέας τοῦ «ἀτόμου πού ὑπερέχει» καὶ πού ἐπιβάλλεται στὴν κοινωνία με τὴν ἐργατικότητά του, τὴ χρηστότητά του, καὶ τὸν προοδευτικὸ συντηρητισμὸ του. Ροπὴ τῶν πάντων τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς πρὸς τίς πόλεις, καὶ ξεχωριστά, πρὸς τὴν Πρωτεύουσα, βαθμιαῖος διαχωρισμὸς τῆς ἀστικῆς ζωῆς ἀπὸ τὴν ὑπαίθρια, ἀπὸ τὴ λαϊκὴ ζωὴ. Ὁ ἀστὸς, στρέφει τὴ ράχη του στὸ χωριάτη, δὲ θέλει μήτε νὰ τὸν βλέπει, μήτε τὴ γλῶσσα του ν' ἀκούει· ὁ χωριάτης, ἀναγκαστικά, βλέπει τὸν ἀστὸ σὰν

ἓνα ἰδεῶδες, καὶ κάθε του προσπάθεια τείνει στὸ πλησίασμα τοῦ ἰδεώδους του. Αὐτόματα λοιπόν, ὁ χωριάτης ἀποβάλλει τὶς ἴδιες του τὶς ἀξίες, τὶς συστατικές οὐσίες τῆς ὑπαρξῆς του· θέλει νὰ γίνει ἔμπορος, ἐπιστήμονας, νὰ κατοικήσει στὴν πόλη καὶ νὰ μάθει νὰ μιλά καὶ νὰ συμπεριφέρεται ὅπως οἱ ὑποδειγματικοὶ ἄστοι Ἀθηναῖοι. Αὐτὰ εἶναι μερικὰ ἀπὸ τὰ γνωρίσματα τοῦ νεοελληνικοῦ ἀστικοῦ πνεύματος τοῦ 1890, ἀπὸ τὸ ὁποῖο προέρχεται καὶ ὁ Γεώργιος Δροσίνης.

Μὰ τὰ χρόνια ἐκεῖνα, εἶχε ἀρχίσει νὰ σχηματοποιεῖται μιά κάποια διαφοροποίηση μέσα στὴν ἴδια τὴν περιοχὴ τοῦ ἀστικοῦ πνεύματος, καὶ ἰδίως στὸν τομέα τῶν διανοουμένων, τῶν λογοτεχνῶν, τῶν φιλολόγων. Τὸ γεγονός πῶς ἡ Ἀθήνα μεγάλωνε μὲ τὴν εἰσροὴ στοιχείων ἀπὸ τὶς ἐπαρχίες καὶ τὴν ὑπαιθρο, εἶχε, φαίνεται σάν ἀποτέλεσμα τὴν ὀλοένα ἀυξανόμενη ἀνανέωση τοῦ «ἀστικοῦ πνεύματος» μὲ αἷμα λαϊκό, μὲ ἀνθρώπους ποὺ κουβαλοῦσανε στὴν πρωτεύουσα τὶς συνήθειές τους, τὴ γλῶσσα τους, τὶς ἀναμνήσεις τους, τὸ χρῶμα τῆς ἀτομικῆς ψυχῆς τους. Τὸ «χωρικὸ στοιχεῖο», ἀρχισε νὰ νοθεύει σιγὰ-σιγὰ τὴν καθαρότητα τοῦ φαναριωτισμοῦ καὶ τοῦ ἄκρου λογιότατισμοῦ ποὺ δὲν ἤθελε νὰ βλέπει πῶς πέρα ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολη, καί, πού, τὴν ἴδια τὴν Ἀκρόπολη τὴν ἔβλεπε «ὡς εἶχε τὸ πάλαι». Στους ποιητὲς πρώτους ἔλαχε ὁ κλῆρος νὰ γίνονε οἱ συνειδητοὶ φορεῖς καὶ οἱ προπαγανδιστὲς αὐτῆς τῆς νέας πραγματικότητας—ἴσως γιατί ἡ μεγάλη ἀντίθεση μεταξύ τοῦ ἀστικοῦ καὶ τοῦ χωρικοῦ πνεύματος, φαινόταν πῶς ἔντονα πάρα ὅπουδήποτε ἄλλου, στὴ γλῶσσα, ἢ καλύτερα στὴ διγλωσσία. Στους ποιητὲς καὶ στοὺς γλωσσολόγους. Γι' αὐτὸ βλέπουμε ἀρχηγούς τῆς ἀλλαγῆς ὄχι πολιτικούς, μὰ ποιητὲς καὶ γλωσσολόγους, τὸν Ψυχάρη, τὸν Χατζηδά-

κη, τὸν Παλαμᾶ, τὸν Πάλλη καὶ τοὺς ἄλλους κορυφαίους τοῦ Δημοτικισμοῦ. Οἱ πολιτικοὶ καὶ οἱ κοινωνιολόγοι, ἀργότερα κατάλαβαν τὴ σημασία τοῦ δημοτικισμοῦ καὶ προσχώρησαν σ' αὐτόν.

Ὁ ρόλος τοῦ Δροσίνη στὴν ἱστορικὴ αὐτὴ «διαφοροποίηση» τοῦ ἀστικοῦ πνεύματος ποὺ ἀργότερα πολὺ, χῶρισε ὀριστικά τὸν ἀστικὸ μας κόσμον σὲ προοδευτικὸ καὶ σὲ συντηρητικὸ, στάθηκε ἰδιότυπος. Ἡ



ΧΡΙΣΤ. ΝΑΤΣΙΟΥ

Γ. ΔΡΟΣΙΝΗΣ

καὶ στὴν ἀνάγκη τοῦ νὰ ζεῖ κανεὶς μακριὰ ἀπὸ τὶς πόλεις, ἐρημίτης τοῦ βουνοῦ, ἐρευνητὴς τοῦ δάσους, λάτρης τῆς ἀκρογιαλίας, φανατικὸς γιὰ τὸ ψάρεμα καὶ τὸ κυνήγι. Οἱ ἰδέες, οἱ πνευματικοὶ ἀγῶνες τὰ προβλήματα, οἱ ὀξύτερες ἰδεολογικὲς ἀντιθέσεις, τὰ καλλιτεχνικὰ ρεύματα, ἀπασχολοῦν συνειδήσεις ἀνθρώπων ποὺ εἶναι ἀναπόσπαστα δεμένοι μὲ τὴ ζωὴ τῶν μεγάλων πόλεων, ποὺ εἶναι ἡ ἴδια ἡ ψυχὴ τῶν πόλεων αὐτῶν, καί, πού πέρα ἀπὸ τὶς πόλεις ἀκόμα, αἰσθάνονται νᾶναι ἐπίκεντρα τῆς καθολικῆς ἐθνικῆς ζωῆς, αὐτῆς τῆς ζωῆς ποὺ συναρμολογεῖ σ' ἓνα σύνολο κάθε ἀντίθεση καὶ ποὺ σμίγει τὸ χωριὸ μὲ

ἰδιοσύσταση τῆς ποιητικῆς καὶ τῆς πνευματικῆς τοῦ φύσης, δὲν τοῦ ἐπέτρεψε ν' ἀκολουθήσει τὴ γραμμὴ τῶν μαχητικῶν καί, σχεδόν, ἐπαναστατικῶν προτοπόρων τοῦ δημοτικισμοῦ. Ὁ Δροσίνης, παραμένοντας πάντα ἓνας ἄστος τοῦ 1890, φεύγει σιγὰ-σιγὰ ἀπὸ τὴν περιοχὴ τοῦ πνευματικοῦ καὶ λογοτεχνικοῦ λογιότατισμοῦ, δὲν τὸν ἀρνιέται ὅμως μαχητικά, πεισματικά, ὅπως ὁ Παλαμᾶς κι' ὁ Ψυχάρης. Ἀπλούστατα, μὲ τὸ πέρασμα τοῦ καιροῦ, τὸν ἀγνοεῖ τὸν λογιότατισμό, ἀδιαφορεῖ γι' αὐτόν, ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὶς ἐρεβώδεις δχθες του καὶ τραβᾶ μὲ βῆμα περπατητῆ πρὸς τὸ ἐλληνικὸ ὑπαιθρο, πρὸς τὸ ἐλληνικὸ χωριό. Μιά φυσικὴ κλίση μετρημένου ἡδονιστῆ, τὸν φέρνει κοντὰ στὴν ὑπαιθρία λαϊκὴ ζωὴ, στὴ φύση

τὴν πόλη σὲ μιὰ κοινὴ πραγματικότητα. Τέτοια συνείδηση ἦταν ὁ Κωστής Παλαμάς, ὄχι ὁμοίως ὁ Δροσίνης. Ὁ Δροσίνης, δὲν ἀντιπροσωπεύει αὐτὸ τὸ «σύνολο» στὴν ἀπόλυτη συνθετικότητά του, ἀλλὰ μέσα ἀπὸ ἕναν τομέα του μονάχα, μέσα ἀπὸ τὸ αἶσθημα καὶ τὴ γνώση τῆς ἡρεμίας, τῆς ἀνεξέλιχτης καὶ τῆς ἀμετάβλητα ὠραίας ἀγροτικῆς ζωῆς. Εἶναι ἕνας «ἀστός», πού διαρκῶς ἐπιστρέφει στὸ χωριὸ καὶ πού ἡ ἀδιάκοπη αὐτὴ «ἐπιστροφικότητά του», δὲν τὸν ἀφίνει ν' ἀπασχοληθεῖ (πνευματικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ) μὲ τὰ φλογερὰ προβλήματα τῆς ἐλληνικῆς ζωῆς. "Ἄν μέσα στὸ ἔργο του θὰ βροῦμε κάμποσα ποιήματα ἢ κομμάτια πού νὰ δείχνουν ἕνα ἐνδιαφέρον γιὰ ὅσα π.χ. ἀπασχολοῦν τὸν Παλαμά, τὸ ἐνδιαφέρον τοῦτο μοιάζει μὲ μακρυνὴ ἀπήχηση περισσότερο, εἶναι ἡ λάμψη πού γιὰ λίγη ὥρα φλογίζει τὰ τζάμια ὅταν βασιλεύει ὁ ἥλιος. "Ἄν παραδεχτοῦμε αὐτὴ τὴν ἀποψη, θὰ βροῦμε ἀπόλυτα συνεπῆ καὶ λογικὴ τὴ στάση καὶ τὴ θέση τοῦ Δροσίνης στὴν πνευματικὴ μας ἱστορία. "Ἐμείνε ἐκεῖ πού πρωτοστάθηκε ὅταν μπόλιασε μὲ λαϊκὸ αἷμα τὶς ἀξίες τοῦ ἀστικού πνεύματος πού περιγράψαμε παραπάνω. Ἐλάφρωσε τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τὸ βαρὺ ἔνδυμα τοῦ λογιολογισμοῦ, φόρεσε τὰ ρούχα τοῦ ἀγρότη, πῆρε τὸ ραβδί τοῦ στρατοκόπου, καὶ πῆγε νὰ ζήσει καὶ νὰ τραγουδήσει (ζωὴ καὶ τραγοῦδι ἕνα εἶναι) τὴ ζωὴ τῶν ἀγροτικῶν εἰδυλλίων. "Στὸν ἑαυτό του πρόσφερε τὴ χαρὰ τοῦ νὰ ζεῖ ποιητικὰ τὴν ἀγροτικὴ του ἐμπειρία. Καὶ στοὺς ἄλλους, σ' ὅλους ὅσοι ζοῦν μέσα στὰ «τείχη» τῶν ἀστικῶν κέντρων, ἀνοιξε ἕνα παράθυρο πλατὺ καὶ ψηλὸ, ἀπ' ὅπου μπορεῖ κανεὶς νὰ ἰδεῖ τὴν ἐλληνικὴ φύση νὰ παρελαύνει σὲ εἰκόνες σωστές, ἀκριβεῖς, διαυγεῖς, λογικὰ καὶ φυσιολογικὰ συναρτημένες ἢ μιὰ μὲ τὴν ἄλλη, καλὰ χρωματισμένες, ἐξακριβωμένες, πειθαρχημένες σ' ἕνα αἶσθημα «μέτρου», σ' ἕνα λυρικό αἶσθημα συγκρατημένο καὶ λαγαρό, καθαροστάλαχτο. Τόσο λαγαρὸ αἶσθημα πού νὰ μὴν ἐπηρεάζει καθόλου τὴ θετικὴ ὄραση τοῦ ζωγράφου καὶ τὴν ἀκριβολόγα φαντασία του. Τὰ αἰσθήματά του οἱ ἐνθουσιασμοὶ του, οἱ ἐμπνεύσεις του, οἱ καταφάσεις του καὶ οἱ ἀρνήσεις του, ποτὲ δὲν ξεπερνᾶνε ἕνα ὄριο, ποτὲ δὲν ἀγγίζουν ἕνα ὁποιοδήποτε «ἄκρον». Εἶναι ἕνας ποιητὴς «μέσων καταστάσεων», καὶ γι' αὐτό, βαθύτερα συντηρητικὸς. Οἱ σπουδές του κι' ἐδῶ καὶ στὴ Γερμανία, τὰ λογοτεχνικὰ του διαβάσματα, δὲν τὸν ἐπηρέασαν περισσότερο ἀπ' ὅσο ἐπηρεάζουν ἕναν μέσο, ἕναν λογικὸ, ἕναν πολὺ θετικὸ ἄνθρωπο. Μῆτε τοῦ κλείσαν τοὺς ὀρίζοντες τῆς Ἑλλάδας πού πρωτοχάρηκε παιδί, μῆτε τοῦ ἀνοιξαν καινούριους πρὸς ἄλλα μῆκη καὶ πλάτη τοῦ νοῦ. Ἀπὸ τὸν κόσμον τῶν ἰδεῶν, προτίμησε τὴν ἡρεμὴ ἐνατένιση τῆς φύσης. Ἀπὸ τὴ

φιλοσοφία καὶ τὴν ἐλεύθερη διάνοηση, τὴν ἐλληνικὴ λαογραφία καὶ τὴ λαογνωσία. Ἀπὸ τὸ ἐρωτικὸ πάθος πού κατακαίει καὶ φλογίζει, τὸ γαλήνιο χωριάτικο εἰδυλλιο πού τέρπει καὶ ξεκουράζει καὶ ὑποβάλλει γλυκὰ τὴ νοσταλγία. Ἀπὸ τὴν εὐτυχία πού συγκλονίζει μὰ διαρκεῖ λίγο, τὴ χαρὰ τὴν ἡρεμὴ καὶ τὴ φρόνιμη, τὴν ἠθικὴ καὶ τὴ λογικὴ πού θὰ μπορούσε νὰ τὴν ἐπιτρέψει κι' αὐτὴ ἀκόμα ἢ Χρηστομάθεια. Κάποια ἔμφυτη περίσκεψη—δὲν εἶναι εὐκολο νὰ ποῦμε ἂν πρόκειται γιὰ μιὰ βαθύτερη σοφία· μᾶλλον ὄχι— τὸν προφύλαξε ἀπὸ κάθε τρέλλα μὰ κι' ἀπὸ κάθε τόλμη. Τὸν προφύλαξε ἀκόμη ἀπὸ τὸ νὰ προσπαθήσῃ νὰ γίνῃ «μεγάλος ποιητὴς», πράγμα πολὺ εὐκολο στὸν καιρὸ μας καὶ στὴν Ἑλλάδα. Μιὰ ἡρεμὴ ὀλιγάρκεια, μιὰ ἐγκράτεια, μιὰ φειδῶ καὶ στὴν ἔνταση καὶ στὴν ἐξωτερικευση τῶν αἰσθημάτων του, μορφοποίησαν τὸ ποιητικὸ του ὕφος καὶ τὴν πνευματικὴ στάση του. Ὑπάρχει μιὰ τάση νὰ συνδιαλλάξει μέσα του, διακριτικὰ καὶ χωρὶς ἐμφαση, ὅλες τὶς ἀντιθέσεις— νὰ τὶς πειθαρχήσει σ' ἕνα κοινὸ μέτρο «μεσότητος». Τοῦ ἀρέσει στὸ λίγο νὰ βλέπει τὸ πολὺ καὶ τὸ πολὺ νὰ δραματίζεται καὶ νὰ συλλαμβάνει τὸ λίγο. Οἱ παρακάτω στίχοι του ἀπὸ τὰ «Φωτερὰ σκοτάδια», εἶναι ἐνδεικτικοί:

Βλέπω τὸν κάμπο ἀπέραντο μὲ τ' ἀνθη τοῦ
σὲ μιὰ σταλαματιά καθάριο μέλι,
καὶ βλέπω στὸ κρασί τὸ αἵματογέννητο
χλωρὸ καὶ πολυστάφυλο τ' ἀμπέλι.

Βλέπω τὸ δέντρο τῆς ἐλιᾶς ὀλόκορμο
στὸ λάδι, πού μικρὸ καντήλι μόνο καίει,
καὶ βλέπω σ' ἕν' ἀμίλητο παράπονο
κάποια μεγάλη συμφορὰ νὰ κλαίει.

Αὐτὸς εἶναι ὁ πνευματικὸς τύπος καὶ τὸ ποιητικὸ σχῆμα τῆς «φιλοσοφίας» τοῦ Δροσίνης. Δὲ νομίζουμε πῶς διατηρεῖ σήμερον κανένα ξεχωριστὸ ἐνδιαφέρον.

Κοιτάζοντας ὅλο μαζὺ τὸ ποιητικὸ του ἔργο δὲ θὰ μπορούσαμε σήμερον νὰ ξεχωρίσουμε ἀπ' αὐτὸ πολλὰ γόνιμα καὶ ἀξιοποιήσιμα αἰσθητικὰ διδάγματα, μῆτε καὶ καθάρειες λυρικές συγκινήσεις νὰ αἰσθανθοῦμε. Ἐκτός ἀπὸ ἕνα γενικὸ δίδαγμα πού θὰ συνοψιζόταν στὸ «μηδὲν ἄγαν» καὶ στὸ «οὐκ ἐν τῷ πολλῷ τὸ εὖ», ἡ τέχνη του καὶ ἡ τεχνικὴ του ἀνήκουε πιά στὰ παρωχημένα καὶ στὰ ξεπερασμένα γιὰ πάντα αἰθητικὰ φαινόμενα τῆς λογοτεχνίας μας. Οἱ ποιητικοὶ του τρόποι, εἶναι συνήθως ἐξωτερικὰ περιγραφικοὶ καὶ θεματογραφικὰ ἀλληγορικοὶ. Παρατηροῦμε περισσότερη ποιητικὴ θεματογραφία παρὰ ἄμεσο ἀνάβλυσμα λυρισμοῦ, περισσότερη ὠραιολογικὴ διασκόσμηση θεματογραφικῶν συλλήψεων παρὰ ξετίναγμα συγκινήσεων καὶ ὀραμάτων ἀπὸ τὰ βαθύτερα στρώματα τοῦ νοῦ καὶ τῆς ψυχῆς. Τὰ ποιήματά του δὲ σβύνουν στὴ μουσικὴ, ἀποτελεῖνται συνήθως μ' ἕνα ἐπιμύθιο ἢ μ' ἕνα λογικὸ συμπέ-

ρασμα «κοινῆς παραδοχῆς». Μὰ πρέπει, ὡς ἓνα σημεῖο, νὰ παραδεχτοῦμε πὼς τ' ἀρνητικὰ αὐτὰ γνωρίσματα ἀντισταθμίζονται ἐδῶ κι' ἐκεῖ ἀπὸ τὸν ἄρτιο, τὸν καλοδουλεμένο στίχο, τὴν στέρεη καὶ καθαρὴ γλῶσσα, τὴν κομψὴ ποιητικὴ φράση, τὴν ὀλοκληρωμένη ζωγραφικὴ εἰκόνα καὶ τὸ ρυθμὸ τοῦ ἀπλοῦ, μονοφωνικοῦ τραγουδιοῦ, ποῦ στίς καλύτερες στιγμὲς τοῦ ποιητῆ, ἀκούγεται σὰν ποιμενικὸς αὐλὸς ἢ σὰν τὸ τραγοῦδι τῶν γρύλλων τῆ νύχτα, μέσ' ἀπὸ τὰ καλοκαιρινὰ θάμνα. Στὰ χρόνια ποῦ πρωτακούστηκε ὁ ποιητικὸς σκοπὸς τοῦ Δροσίνη, βοήθησε πολὺ τὴν ποιησὴ μας νὰ ξεφύγει ἀπὸ τὰ συρτάρια τῆς καθαρογλωσσίας καὶ νὰ χυθεῖ στὸ ἑλληνικὸ ὑπαιθρο, γιὰ νὰ ξαναγυρίσει μέσα ἀπὸ τὸ δημοτικὸ στίχο, φορτωμένη ἀγροτικὲς εὐωδιές, μέλισσες καὶ λάμψεις ἀπὸ πυγολαμπίδες. Βέβαια, σήμερα, τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν στίχων του δὲν ἔχει πιά τὴν ἱκανότητα νὰ μᾶς συγκινήσει ποιητικὰ. Εἶναι χρήσιμο μονάχα γιὰ τὰ σχολεῖα. Βοηθεῖ μὲ ἀφθονὰ παραδείγματα γιὰ τὴ συγκρότηση μιᾶς πρώτης «ποιητικῆς ἀγωγῆς» τῶν μαθητῶν· εἶναι μιὰ ἐγχρωμὴ μέθοδος στοιχειώδους εἰσαγωγῆς στὴν τέχνη τοῦ στίχου, στὴν τεχνικὴ τῶν στροφῶν, στίς εἰκόνες τῆς ἑλληνικῆς φύσης, καὶ στίς νόμιμες, τίς ἐπιτρεπόμενες «ἐσωτερικὲς συγκινήσεις».

Ἄς ἀφήσουμε ὁμῶς αὐτὸ τὸ «μεγαλύτερο» μέρος κι' ἄς σταθοῦμε σ' ἐκεῖνο ποῦ βρίσκεται — γιὰ τὰ δικά μας αἰσθητήρια τουλάχιστο — πιὸ κοντὰ στὴν ποίηση, ἄς ψάξουμε νὰ βροῦμε στίχους ποῦ νὰ τραγουδοῦν ἀκόμα κι' ἄς γυρέψουμε μέσα ἀπὸ τίς συλλογές του τὴν πιὸ καθαρὴ, τὴν πιὸ ἀναγκαῖα γιὰ μᾶς, παρουσία τοῦ ποιητῆ. Πολυάριθμες ποιητικὲς συλλογὲς τύπως ὁ Δροσίνης, μεταβιβάζοντας ἀπὸ τὴ μιὰ στὴν ἄλλη, τὰ ἴδια περίπου θέματα, τίς ἴδιες συγκινήσεις, τὴν ἴδια τέχνη. Βέβαια, μὲ τὸ πέρασμα τοῦ καιροῦ, ὁ στίχος του ἀρτιώνεται, ἡ γλῶσσα του πλουτίζεται, ὁ λόγος του ἀκούεται πιὸ σταθερός. Ὁμῶς, ἄλλη ἐξέλιξη δὲν παρουσίασε. Ἐτσι, τὸ περιεχόμενο τῶν συλλογῶν αὐτῶν, θὰ μπορούσαμε νὰ τὸ χωρίζουμε σὲ τρεῖς ποιητικὲς κατηγορίες. Ἡ μιὰ, ἐξαντλεῖ τὰ θέματα τοῦ ἐσωτερικοῦ μας κόσμου, δηλαδὴ τὰ συναισθήματα τῆς χαρᾶς, τῆς λύπης, τῆς νοσταλγίας, τῆς ρέμβης, τοῦ στοχαστικοῦ ὄνειρου, τοῦ θανάτου. Ἡ ἄλλη, ἀντιφεγγίζει τίς πνευματικὲς ἀπόψεις τοῦ ποιητῆ γιὰ τὴ γνώση, τὴν ἑλληνικὴ ἱστορία. Καὶ ἡ τρίτη, μᾶς παρουσιάζει τὸν φυσιολάτρη, τὸν εἰδυλλιακὸ καὶ τὸ λαογράφου Δροσίνη. Ἀπὸ τίς τρεῖς κατηγορίες ἡ πρώτη καὶ ἰδίως ἡ τρίτη, μᾶς δίνουν τὸν καλύτερο Δροσίνη. Κι' ἀπ' ὅλες του τίς συλλογές, δύο, νομίζουμε, εἶναι οἱ πιὸ πλούσιες σὲ ποιητικὸ περιεχόμενο, οἱ πιὸ ποιητικὲς του: «Τὰ Φωτερὰ Σκοτάδια» καὶ

«Θὰ Βραδυάζη». Τὰ «Φωτερὰ Σκοτάδια», περιέχουν ποιήματα ἀντλημένα ἀπὸ τὸν ψυχικὸ καὶ τὸν ἰδεολογικὸ κόσμον τοῦ ποιητῆ. Καὶ τὸ «Θὰ βραδιάζη», εἶναι, κατὰ τὴ γνώμη μας, ἡ ὠραιότερη καὶ ἡ πιὸ ἄρτια, ἡ πιὸ προσωπικὴ λυρικὴ ἔκφραση τῆς πλούσιας καὶ τόσο ζωγραφικῆς φυσιολατρίας του.

Ἄπλά, διακριτικὰ, εὐγενικὰ, ψυχραῖμα θὰ λέγαμε, διατυπώνει στοὺς στίχους τῶν «Φωτερῶν Σκοταδιῶν» συναισθήματα ποῦ θὰ μπορούσαμε νὰ τὰ ἀποκαλέσουμε «ἐρωτικά». Στὰ τραγοῦδια αὐτὰ μεταγγίζει μιὰ χάρη, μιὰ κομψότητα καὶ μιὰ «λυρικὴ ἀγχίνοια» ποῦ διακρίνουν τὰ περίφημα ἐρωτικὰ στιχουργήματα τοῦ Χάινε:

Κακότυχο ἢ καλότυχο; Τὸ ρόδο σκλαβωμένο
στὰ νευρικὰ σου χέρια, τ' ἀθῶα—καὶ φονικά,
πνιγμένο ἀπὸ τὰ χάρδια τους, κρυφὰ φαρμακωμένο,
μαραίνεται, πεθαίνει, ὠραῖα, ὄργα, γλυκά...

Κακότυχο—ἢ καλότυχο; Χωρὶς νὰ μετανοιώσεις,
σὰν τὸ εἶδες στερημένο καὶ δρόσο κι' εὐωδιά,
τὸ πέταξες.—Τὶ σοφταίξε γιὰ νὰ τὸ θανατώσεις
τὸ ρόδο; Μήπως ἦταν ἀνθρώπινη καρδιά;

Πιὸ ζωηρὰ χρωματισμένο μὲ τὸ ρόδινο αἷμα τῆς ἀγάπης, εἶναι τὸ ὠραῖο ἐτοῦτο ὀχτάστιχο:

Ὅχι! τὰ ρόδα τὰ κλειστὰ δὲν εἶναι ρόδα ἀκόμα·
Εἶν' ἔνθος δίχως ὄνομα καὶ δίχως εὐωδιά·
Μοιάζουν ἀθῶο, ἀφίλητο καὶ παιδικίσιο στόμα,
ποῦ δὲν τὸ πότισε καημοὺς ἀγάπης ἢ καρδιά.

Θέλω τὰ ρόδα ὀλόδροσα κι' εὐωδιαστὰ ἀνθισμένα,
τὴν εὐλογία τῆς ὁμορφίης στὸν κόσμον νὰ σκορποῦν:
Χεῖλη ἀνοιχτὰ ἀπ' τοὺς στεναγμοὺς κι' ἀπ' τὰ φιλιὰ
[καμένα,
χεῖλη, ποῦ κι' ἐν σῶπαινουνε—τὸ λέν πὼς ἀγαποῦν.

Τέτοια περίπου εἶναι ὅλα τὰ τραγοῦδια τῆς συλλογῆς αὐτῆς γιὰ τὴν ὁποία μίλησε μὲ ἀναλυτικὴ διάθεση καὶ μεγάλη κριτικὴ συμπάθεια ὁ Κωστής Παλαμᾶς στὴ γνωστὴ μελέτη του «Ξεφυλλίζοντας ἓνα βιβλίο στίχων». Τραγοῦδια λιγόστιχα, περιεκτικὰ, εἰλικρινῆ, τονισμένα σὲ ὠραῖους μαλακοὺς σκοποὺς καὶ δουλεμένα μὲ περισσὴ φροντίδα καὶ σταθερὸ χέρι. Ἄπ' ὅλους αὐτοὺς τοὺς στίχους, ἀναδίδεται μιὰ λεπτὴ εὐωδιά ἀγάπης, μιὰ συγκατάβαση στὴ ζωὴ, μιὰ ἡρεμὴ πίστη στὴν ἀξία τῆς καὶ στίς καθημερινὲς χάρες τῆς. Ὁ Δροσίνης μοιάζει μὲ κάποιον ἐξομολογητὴ ποῦ δίχως ὑπερβολικὲς ἐκδηλώσεις ἐνδιαφέροντος γέρνει μολαταῦτα μὲ πολλὴ προσοχὴ ν' ἀκούσει κάθε ξένο πόθο, κάθε παράπονο, κάθε μουρμουρητὸ ποῦ βγαίνει ἀπὸ τὴν πίκρα τῶν ἀνθρώπων: Ἀκούει προσεχτικὰ καὶ παρηγορεῖ κι' ἐγκαρδιώνει καὶ συμβουλεύει μὲ σεμνὰ, ἀρμονικὰ, φρόνιμα λόγια:

Ἄν ἐφυγες πιστὰ, βαθεῖα κι' ἀλήθεια ἀγαπημένος,
μὴ σὲ τρομάζουν χῶρες καὶ πέλαγα πλατυὰ.

Μακρὰ, στῆς γῆς τὰ πέρατα νὰ πᾶς, δὲν εἶσαι ξένος;
Ὁ κόσμος τῆς ἀγάπης δὲν ἔχει ξενιτιά.

Ἐκεῖνος, ποὺ ἔρημος γυρνᾷ μέσ' στὴ ζωὴ τὴν ἴδια,
μακρὰ ἀπὸ τῆς ἀγάπης τὸν ξάστερο οὐρανό,
ξένος χωρὶς ξενίτεμα, ξένος χωρὶς ταξίδια,
ἐκεῖνος εἶναι ξένος—ἐκεῖνον συμπονῶ.

Μερικὰ ποιήματα τῆς συλλογῆς αὐτῆς, μᾶς δείχνουν τὰ ὄρια τῶν πνευματικῶν τοῦ ἀνησυχιῶν. Τὸ μεγάλο ἐρώτημα γιὰ τὸ πρόβλημα τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου, αὐτὸ τὸ ἐρώτημα ποὺ θ' ἀπασχολῆσει ἔστω καὶ μιὰ φορά ἀκόμα καὶ τὸν πιὸ κοινό, καὶ τὸν πιὸ ἀπλοϊκό, καὶ τὸν πιὸ ἄμουσο ἄνθρωπο, ἀνησύχησε καὶ τὸν ποιητὴ ποὺ τὸ κυριώτερο γνώρισμα τῆς ψυχῆς του στάθηκε ἡ γαλήνη. Κι' ἀπάνω σὲ δυὸ στίχους τοῦ Εὐριπίδη «τίς δ' οἶδεν εἰ ζῆν τοῦθ' ὃ κέκληται θανεῖν τὸ ζεῖν δὲ θνήσκειν ἔστι;» τραγούδησε μιὰ ἰδέα ποὺ φαίνεται πῶς τοῦ εἶναι ξεχωριστὰ ἀγαπητὴ μιὰ ἰδέα ποὺ δείχνει σὰν ἐνδεχόμενη τὴν παράταση τῆς ζωῆς μᾶς πέρα ἀπὸ τὸ θάνατο:

Τι λοιπόν; Τῆς ζωῆς μᾶς τὸ σύνορο
θὰ τὸ δείχνει ἓνα ὄρθο κυπαρίσσι;
Κι' ἀπ' ὅ,τι εἶδαμε, ἀκούσαμε, ἀγγίξαμε
τάφου γῆ θὰ μᾶς ἔχει χωρίσει;

Ὅ,τι ἀγγίζομε, ἀκούμε καὶ βλέπομε,
τοῦτο μόνο Ζωὴ μᾶς τὸ λέμε;
Κι' αὐτὸ τρέμομε μήπως τὸ χάσωμε
καὶ χαμένο στοὺς τάφους τὸ κλαίμε;

Σ' ὅ,τι ἀγγίζομε, ἀκούμε καὶ βλέπομε,
τῆς ζωῆς μᾶς ὁ κόσμος τελειώνει;
Τίποτε ἄλλο; Στερνό μᾶς ἀπόρριμα
τὸ κορμί, ποὺ σκορπιέται καὶ λυώνει;

Κάτι ἀνέγγιχτο, ἀνάκουστο, ἀθώρητο,
μήπως κάτω ἀπ' τοὺς τάφους ἀνθίζει
κι' ὅ,τι μέσα μᾶς κρύβεται ἀγνώριστο
μήπως πέρ' ἀπ' τὸ θάνατο ἀρχίζει;

Ἡ ψυχὴ, ταξιδεύτρα μέσ' τ' Ἄπειρο,
σταλαμίδα νεροῦ μήπως μοιάζει,
ποὺ ἀνεβαίνει στὰ νέφη ἀπ' τὰ πέλαγα,
κι' ἀπ' τὰ νέφη σταὺς κάμπους σταλάζει;

Μήπως ὅ,τι θαρροῦμε βασιλεῖμα
γλυκοχάραμ' αὐγῆς εἶναι πέρα,
κι' ἀντὶ νᾶρθει μιὰ νύχτ' ἀξημέρωτη;
ἐξημερώνει μι' ἀβράδιαστη μέρα;

Μήπως εἶν' ἡ ἀλήθεια στὸ θάνατο
κι' ἡ ζωὴ μήπως κρύβει τὴν κλάνη;
Ὅ,τι λέμε πῶς ζεῖ μήπως πέθανε
κι' εἶν' ἀθάνατο ὅ,τι ἔχει πεθάνει;

Ὅμως, ἡ ἀτμόσφαιρα τῶν στίχων αὐτῶν, δὲν εἶναι τὸ κλίμα τοῦ Δροσίνη. Διατυπώνοντας μεταφυσικὰ ἐρωτήματα, χάνει κάτι ἀπὸ τὴ δροσιὰ του· ὁ λόγος του κυλᾷ στεγνός, διανοητικός, σχηματικός, ἔστω κι' ἂν τὸν σφραγίζει μιὰ ἐπιγραμματικὴ δε-

ξιοσύνη. Πολὺ περισσότερο τὸν χαρακτηρίζουν οἱ στίχοι τοῦτοι:

Τοῦ Γενάρη ἡλιοβασιλεῖμα
γαλανό, καθάριο λάμπει,
στολισμένο μὲ τὰ χρώματα
μιᾶς μαγιάτικης αὐγῆς,

πρώιμη ἀνοιξή γιορτάζουνε
σ' ἄλλους κόσμους ἄλλοι κάμποι:
τ' οὐρανοῦ τὰ ρόδα ἀνθίσανε
πρὶν ἀνθίσουνε τῆς γῆς.

Ἐπὶ ὑπάρχει, ἀκόμα, στὰ «Φωτερὰ Σκοτιάδια» ἓνα ἄλλο ποίημα, ποὺ ξεχωρίζει ἀπὸ τ' ἄλλα καὶ γιὰ τὸν κάπως ὑψηλότερο τόνο του καὶ γιὰ μιὰ πνοὴ μυστικοπάθειας κι' ἔκστασης, ἐντελῶς ἀσυνήθιστης στὴν ποίηση τοῦ Δροσίνη. Τὸ ἔγραψε στὰ 1912, τότε ποὺ ἡ φυλὴ, συνεπαρμένη ἀπὸ τὴν πνοὴ τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου, ἀποφάσισε νὰ ξαναζήσει πάλι καὶ νὰ περπατήσῃ μὲ σταθερὸ βῆμα στὸ δρόμο τῶν ἱστορικῶν τῆς πεπρωμένων. Ἡ στιγμή ἐκείνη, ἐμψύχωσε θρησκευτικὰ σχεδόν, τὸν Δροσίνη. Ἦταν κι' αὐτὸς ἓνας ἀπὸ τοὺς νέους ποὺ στὰ 1897 εἶχαν ζήσει τὴ ντροπὴ τῆς ἐθνικῆς ἡττας καθὼς καὶ τὸ δράμα τοῦ γενικοῦ ξεπεσμοῦ, ποὺ τὴν ἐπηκολούθησε. Ἦταν ἀπὸ τοὺς νέους ποὺ λαχτάρησε τὸν ἐθνικό μας ξαναγεννημὸ καὶ δούλεψε γιὰ τὸν ἐρχομὸ του στὸν τομέα τῶν γραμμάτων μᾶς. Ἔτσι, ὅταν ἦρθε ἡ στιγμή τῆς ἐθνικῆς ἀνάστασης, ὁ Δροσίνης τὴν τραγούδησε μὲ τοὺς ὠραίους ἐτούτους καὶ βαθύτερα συγκινημένους στίχους:

Πόσες γενιὲς γυνῶν ἐπέρασαν
γιὰ νᾶρθει ἡ μέρα, ἡ ὥρα ἐκείνη,
καὶ πόσες ἄλλες θὰ περάσουνε
γιὰ νᾶρθει δεύτερη φορά!

Ὁ θᾶμα! Οἱ πόνοι βαλσαμώθηκαν
καὶ σάπασαν οἱ αἰώνιοι θρηνοὶ
κι' ἀπλώθηκε στὰ κρῦα χαλάσματα
μιὰ οὐρανογέννητη χαρά.

Ὅλο τὸ φῶς, ποὺ ἤπιαν τὰ μάρμαρα,
τὸν ὄπνο αἰῶνων κοιμισμένα
—χρυσάφι τῶν ματιῶν ἀλόγιαστο—
τὸ σκόρπισαν σὲ μιὰ στιγμή,

Κι' ὀλόρθοι οἱ στῦλοι ἀκέρια στύλωσαν
τ' αἰετώματα τὰ γκρεμισμένα,
στὰ βάθρα ὀψώθηκαν τ' ἀγάλματα
κι' ἀναψάν οἱ σβηστοὶ βωμοί.

Καὶ κάτι ὠραῖο, σὰ δοξολόγημα
πρὸς τ' οὐρανοῦ τὴ θεία γαλήνη,
ἄφωνο, ἀγνό, ἀλαφρὸ φτεροῦγιομα
μ' ὀρθάνοιχτα λευκὰ φτερά.

Πόσες γενιὲς γυνῶν ἐπέρασαν
γιὰ νᾶρθει ἡ μέρα, ἡ ὥρα ἐκείνη,
καὶ πόσες ἄλλες θὰ περάσουνε
γιὰ νᾶρθει δεύτερη φορά!

Παλαιότερα, μιλώντας γιὰ ποίηση, βε-

βαιώναμε πιό εὐκολα τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ χαρακτηριστικό της, ἀξιολογούσαμε μὲ διδασκαλική ἀποκλειστικότητα τ' ἀναστήματα καὶ τίς ποιότητες μικρῶν καὶ μεγάλων ποιητῶν. Μερικοὶ «φορμαλιστικοὶ» κανόνες τεχνολογίας καὶ ποιητικῆς, μερικοὶ αἰσθητικοὶ ὅροι ὅπως π. χ. «μουσικός», «πλαστικός», «ἀρμονικός» καὶ τὰ παρόμοια, ἔφταναν συχνά, γιὰ νὰ μᾶς βοηθήσουν στὸν ὀριστικό καθορισμὸ τῆς ἀξίας ἐνός ποιητῆ. Σήμερα, δὲ συμβαίνει τὸ ἴδιο. Τὸ καθεστῶς τῆς «μοντέρνας ποίησης» ἔχει φέρει μεγάλη ἀναστάτωση ὄχι μονάχα στοὺς τρόπους τῆς ποιητικῆς δημιουργίας ἀλλὰ καὶ στὰ κριτήριά μας γιὰ τὴν ποίηση ὄλων τῶν ἐποχῶν. Φυσικά, ὁ χρόνος πάντα πλουτίζει τὰ κριτήριά μας, μᾶς προικίζει μὲ νέα καλλιτεχνικά αἰσθητήρια, μᾶς κάνει νὰ βλέπουμε τὰ περασμένα μὲ νέα μάτια. Μὰ τὰ τελευταῖα τριάντα χρόνια, οἱ φυσιολογικὲς αὐτὲς ἐξελίξεις τῶν κριτηρίων μας πέρασαν ἀπὸ τέτοιες καὶ τόσες ἀπότομες μεταλλαγές καὶ δοκιμασίες, τόσα χάσματα ἀνοιξαν μέσα στὸ ἐνιαῖο αἰσθημὰ μας γιὰ τὴν ποίηση, ὥστε ἦρθε μιὰ στιγμή πού νοιώσαμε τὸν ἑαυτὸ μας ἀνυπολόγιστα ἀπομακρυσμένο ἀπὸ τίς κλασσικὲς ὄχθες τῆς «αἰώνιας» λεγομένης ποιητικῆς παράδοσης. Δὲν ξέρω ἂν ἦρθε ὁ καιρὸς νὰ ξεπεράσουμε αὐτὴ τὴ φάση· ἄλλωστε, αὐτὰ εἶναι καὶ ζητήματα ὑποκειμενικά. Ξέρω μονάχα πὼς ἂν τύχαινε νὰ συλλογιστοῦμε καμμιά φορά ἕναν ποιητὴ σὰν τὸν Δροσίνη π. χ. τοῦτο γινόταν γιὰ νὰ ἐλεεινολογήσουμε τὴν ἀφέλεια καὶ τὴν ἀνιδεοσύνη ἐκείνων πού μποροῦσαν ἀκόμα νὰ πιστεύουν πὼς οἱ στίχοι του καὶ ἡ ποίηση εἶχαν τίποτε τὸ κοινὸ μεταξύ τους. Ἡ ἔκπαρση τοῦ νέου, μᾶς ἔκανε νὰ φεύγουμε ἀπὸ τὸ παρελθὸν μὲ ταχύτητα πανικοβλήτων. Ἄς ἐλπίσουμε, πὼς θάρθει μιὰ στιγμή, πάλι, πού ἡ νεώτερη ἀντίληψη γιὰ τὴν ποίηση θὰ συμφιλιωθεῖ μὲ τὸ παρελθὸν καὶ πὼς θὰ μπορεῖ ἕνας νέος νὰ μιλά γιὰ τὴν ποίηση τοῦ Δροσίνη ἢ καὶ ἄλλων ἀνάλογων ποιητῶν, δίχως κανένα φόβο. Ὅπωςδήποτε, σήμερα ἔχει δημιουργηθεῖ μιὰ κατάσταση πού δὲ μποροῦμε νὰ τὴν παραβλέψουμε: Ἡ νέα ποίηση, εἶναι ἕνα κράμα θρησκευτικότητας καὶ φιλοσοφίας, χρησιμολογίας καὶ ἀγωνίας, λυρισμοῦ καὶ πεζολογίας, ἐλευθερίας καὶ τόλμης, ἕνα κράμα πού ἀποβλέπει νὰ φέρει στὴν ἐπιφάνεια τοῦ λόγου οὐσίαι ζωῆς γιὰ πρώτη φορά διατυπωμένες σὲ συγκεκριμένες εἰκόνες. Κι' αὐτὸ τὸ κράμα, δὲ διαμορφώνει μόνον τὰ κριτήριά μας γιὰ τὴν ποίηση πού παράγεται σήμερα, μὰ καὶ γιὰ τὴν ποίηση ὄλων τῶν περασμένων αἰώνων. Καὶ μ' αὐτὰ τὰ κριτήρια, δὲν ἀποκλείεται πολλὰς φορές νὰ βροῦμε σὲ παλαιότερα ποιητικὰ κείμενα, ἀξίες καὶ καταστάσεις πού ἔμεναν κρυμμένες καὶ χαμένες στὰ μάτια τῆς ὥς τὰ τώρα ἐν χρήσει αἰσθητικῆς.

Στὰ σημερινὰ μας κριτήρια γιὰ τὴν ποίηση, στὴ σημερινή μας πείρα μᾶλλον καὶ ἀνάγκη, πὼς παρουσιάζεται ἡ ποίηση τοῦ Δροσίνη; Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ σημεῖα πού ἐνδεικτικὰ ἀναφέραμε ὡς τώρα — ψάχνοντας στὸ ἔργο του θὰ βροῦμε πολλὰ παρόμοια — ὑπάρχει καὶ μιὰ πλευρά της, μιὰ διαρκέστερη στιγμή της ἃς ποῦμε, πού μᾶς δείχνει τὸν ποιητὴ νὰ πραγματοποιεῖ κατὰ τὸν καλύτερο, γιὰ τίς δυνατότητές του, τρόπο, τίς ἐνδόμυχες παρορμήσεις του, τὰ ἐνστικτώδη, ἃς ποῦμε, ποιητικὰ του ἰδανικά. Ἡ στιγμή αὐτή, εἶναι ἀναπτυγμένη, τραγουδημένη, εἰκονογραφημένη, στοὺς στίχους τῆς συλλογῆς του «Θὰ Βραδυάζη», συνθεμένης ἀπὸ τὰ 1915 ὡς τὰ 1922. Ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς ἐξωτερικῆς τεχνικῆς, οἱ στίχοι αὐτοὶ δὲν παρουσιάζουν τίποτε τὸ ξεχωριστὸ γιὰ τὴν ὥς τὰ τότε τέχνη τοῦ Δροσίνη. Στίχοι ἀψογοὶ, στροφές ὀμαλὰ ρυθμικές, ποιήματα λιγδίστροφα, γλωσσο ἐπαρκῆς, τόνος ἰσοῦψης πάντα ἀπὸ ποίημα σὲ ποίημα, λογικὴ ἀλληλουχία τοῦ ἐνός ποιήματος μὲ τὸ ἄλλο πού θυμίζει κάπως τὴν τεχνικὴ τοῦ πεζογραφήματος, ὅλα δηλαδὴ τὰ τυπικὰ γνωρίσματα τῆς ποιητικῆς τοῦ Δροσίνη. Ὅμως στοὺς στίχους αὐτούς, συνταίριασε μ' ἕναν πολὺ γραφικὸ τρόπο, τίς δύο κύριες ροπές τῆς ἰδιοσυγκρασίας του: τὴν ἀγάπη του στὴ φύση καὶ τὴν κλίση του πρὸς τὸ ἀνέφελο ἐρωτικὸ εἰδύλλιο. Οἱ δύο αὐτὲς ροπές, εἶναι ἀπὸ φυσικοῦ τους ἀλληλένδετες, γιὰτὶ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ νοηθεῖ «ἐρωτικὸ εἰδύλλιο» ἔξω ἀπὸ τὴν ἀτμόσφαιρα τοῦ β-παιθρου, δὲ μποροῦμε νὰ φαντασθοῦμε κοπέλλα ἑλληνικοῦ εἰδυλλίου, χωρὶς νὰ κρατᾶ στὰ χέρια της ρόδα ἢ χωρὶς νὰ προβάλλει μέσα ἀπὸ ἕνα ἀνθισμένο, ἀνοιξιὰτικο περιβόλι. Αὐτὸ τὸ ἀλληλένδετο τῶν δύο ροπῶν ὥραϊα καὶ ὑποβλητικὰ τὸ ἰσορόπησε ὁ Δροσίνης στοὺς στίχους τοῦ «Θὰ Βραδυάζη», γιὰτὶ καὶ οἱ δύο ροπές ἀπέτελεσαν τὰ συστατικὰ τῆς ἀνθρώπινης καὶ τῆς ποιητικῆς του ἰδιοσυγκρασίας. Στὴ ζωὴ του, ἐκεῖνο πού τοῦ ἔδωσε τὴ βαθύτερη χαρὰ καὶ τὴν πληρέστερη αἰσθητικὴ ἀπόλαυση, ἦταν ἡ φύση, καὶ ὁ ἔρωτας. Ἡ φύση, τοῦ καλλιέργησε τὴν παρατηρητικότητα, τοῦ προμήθεψε τίς ὠραιότερες καὶ τίς πιὸ γραφικὲς εἰκόνες, τίς πιὸ ἐπιτυχημένες παρομοιώσεις, τοὺς πιὸ κελαϊδιστοὺς λυρικοὺς ἤχους. Μέσα στὴ φύση αἰσθάνθηκε τὴν πραγματικὴ λύτρωση, ἐκεῖ ἔνοιωσε καλύτερα, τὰ πιὸ αὐθόρμητα, τὰ πιὸ προσωπικά του συναισθήματα. Ἐκεῖ μέσα τοποθέτησε καὶ τραγούδησε τίς ἀγάπες του, τὰ εἰδύλλιά του, τὰ ἐρωτικά του ὄνειροπολήματα.

Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος τῆς συλλογῆς, τὸ ἕνα τραγοῦδι βγαίνει ἀπὸ τὸ ἄλλο ὄργανικά, ἀρμονικά, ἀναγκαῖα, ὅπως τὰ ἐπεισόδια ἐνός εἰδυλλίου. Τὸ ἕνα τραγοῦδι ἐπαναλαμβάνει ἀλλὰ καὶ μαζὺ ἀνα-

πτύσσει καὶ συμπληρώνει τὸ ἄλλο. Κλείνοντας τὴ συλλογὴ, ἔχουμε τὸ συναίσθημα πὼς μέσα ἀπὸ τὰ μικρὰ αὐτὰ ζωγραφικὰ ἐκθέματα, ζήσαμε ἕνα εἰδυλλιακὸ μυθιστόρημα «Ἰδανικῆς ἀγάπης», ξετυλιγμένο στιγμὴ πρὸς στιγμὴ μέσα στὸ γραφικὸ πλαίσιο ἑνὸς κλασσικοῦ ἑλληνικοῦ χωριοῦ. Πρωταγωνιστὲς τοῦ μυθιστορήματος, ὁ ποιητὴς καὶ ἡ γυναίκα πού μοιράστηκε μαζύ του αὐτὴ τὴν ἡρεμὴ καὶ πληρωμένη ἀπὸ καθημερινὲς φυσιολατρικὲς χαρὲς, ἀγάπη. Φανταστικὲς ἢ πραγματικὲς, ἡ ἀγάπη αὐτὴ, ἡ γυναίκα αὐτὴ, ἡ περίπτωσις αὐτή; Ποιὸς ξέρει. Ἡ ἀδυναμία μας νὰ ξεχωρίσουμε ἐδῶ τὸ ὄριο τοῦ πραγματικοῦ ἀπὸ τὸ ἰδεατὸ, αὐξάνει τὴ γοητεία τῶν τραγουδιῶν. Ἄλλωστε, ποιά σημασία μπορεῖ νάχει ἡ εὕρεσις μιᾶς τέτοιας ἀλήθειας;

Ἡ ζωὴ πού τραγουδιέται στοὺς στίχους αὐτοὺς, εἴτε εἶναι πραγματικὴ ἐμπειρία, εἴτε ἰδεατὴ σύνθεσις στιγμῶν ἐμπειρίας εἴτε καὶ ὄνειροπόλησις μονάχα λυρική, δείχνει τὴν καλύτερη ποιητικὴ πλευρὰ τοῦ Δροσίνῃ, τὸ εἰδικὸ βάρος τῆς ψυχῆς του. Γιατὶ μονάχα μιὰ καθαρὴ ποιητικὴ διάθεσις ἀλλὰ καὶ ἀξιοσύνη μαζύ, μπορεῖ νὰ γεννήσει τραγούδια καὶ στίχους σὰν κι' αὐτοὺς τοῦ «Θά Βραδυάζη».

Ἄν ἐπιχειρούσαμ' ἐδῶ μιὰ ἀναλυτικὴ προβολὴ τῶν εἰκόνων καὶ τῶν ἀλληλουχιῶν τοῦ «Θά Βραδυάζη», θὰ βρισκόμασταν σὲ κάποια δυσαναλογία μὲ τὴ γενικὴ φύση τοῦ ἄρθρου μας τούτου. Ἄλλωστε, τραγούδια σὰν κι' αὐτὰ, δὲν ἀναλύονται, γιατί δὲν κρύβουνε τίποτε περισσότερο ἀπὸ ὅσα λένε, χωρὶς αὐτὴ ἢ ἔλλειψη ὑποβολῆς νὰ τὰ ζημιώνει καθόλου, γιατί ἐκεῖνα πού λένε, ἔχουν μιὰ αἰσθητικὴ καὶ ποιητικὴ ἀριότητα πού συχνὰ ἐγγίζει τὰ ὄρια τῆς Παρνασσικῆς τελειότητας. Ὅγδόντα εἶναι τὰ τραγούδια αὐτὰ. Τὸ καθένα τους, μᾶς δίνει μιὰ χαρακτηριστικὴ στιγμὴ ἀπὸ τὸ ξετύλιγμα τοῦ μοναχικοῦ εἰδυλλίου στὸ χωριό, τραγουδώντας μιὰ ζωὴ πού εἶναι ταυτόχρονα συμβίωσις μὲ τὴ φύση καὶ ἀπόλαυσις τῆς ἀγάπης. Ἐνας κύκλος ὀλοκληρώνεται: Ἀρχίζει ἀπὸ τὴ στιγμὴ πού οἱ δυὸ τοῦ εἰδυλλίου ἐγκατασταίνονται στὸν παλιὸ πύργο ἑνὸς ὠραίου χωριοῦ. Περνώντας ἀπὸ ὄλα τὰ στάδια καὶ τίς μεταλλαγές τῶν τεσσάρων ἐποχῶν τοῦ χρόνου ἀπὸ τὰ ὁποῖα καὶ χρωματίζεται τὸ εἰδυλλιοῦ τους, φτάνουν ὡς τὴ φυσικὴ του διέξοδο, δηλαδὴ τὸ θάνατο πού ἔρχεται φυσιολογικὰ καὶ γαλήνια νὰ σταματήσει ἐτούτῃ τὴ ζωὴ γιὰ νὰ ἐγκαινιάσει μιὰν ἄλλη. Ὁ κύκλος, κλείνει ἐδῶ, μιὰ περίπτωσις ἀνθρώπινης ζωῆς πού φαίνεται ποιοτικὰ καὶ ἠθικὰ δικαιωμένη ἀπάνω στὴ γῆ.

Ὁ ἀναγνώστης τοῦ ἄρθρου τούτου, θὰ μπορούσε, ἂν ἤθελε, νὰ ἐλέγξει τίς ἀπόψεις μας, ξεφυλλίζοντας τὸ «Θά Βραδυάζη». Μὰ γιὰ νὰ τὸν βοηθήσουμε, παραθέτουμε ἐδῶ τὸ πρῶτο τραγούδι τῆς συλλογῆς,

πού εἶναι μιὰ ὠραία «ζωγραφικὴ εἰσαγωγή» στὸν ὄλο διάκοσμο τοῦ εἰδυλλίου :

Θά βραδυάζη ἡ μέρα, ὅταν θὰ φτάνουμε
στοῦ χωριοῦ τ' ἀπασκωμένα ἀλώνια·
Θά φανοῦν λευκὰ τὰ χωριατόσπιτα
Πίσω ἀπὸ τῶν πεύκων τ' ἀκροκλώνια.

Μακρινὰ θ' ἀκούωνται ὄρνιθων βελάσματα·
Βραδινὴ καμπάνα θὰ σημαίνει·
Στὴ βουσοῦλα βώδια θὰ πατίζονται·
Θά καπνίζουν φοῦρνοι φλογισμένοι.

Θά βαθιανασαίνομε στὸ διάβα μας
μυρωδιὰ ἀπὸ στάχια θερισμένα·
Θά μᾶς εὐχηθοῦν τὸ «καλὸς ἔρθατε»
χέρια ἀπὸ τὸν κάματο ἀργαζόμενα.

Ἄπὸ τὸ κατῶφλι ἀναμερίζοντας
τοῦ καιροῦ τ' ἀγκάθια καὶ τὰ χόρτα,
τοῦ κλειστοῦ παληόπυργου θ' ἀνοίξωμε
τὴ βαριά, τὴ σιδερένια πόρτα.

Κι' ὅταν τὸ λυχνάρι μας θ' ἀνάψωμε
ταπεινὸ—τὴν ὥρα πού νυχτώνει—
τὴ χαρὰ θὰ νοιώσωμε πὼς εἴμαστε
χωρισμένοι ἀπ' ὄλα : μόνοι, μόνοι.

Ἡ ἔντονη ἀγροτικὴ μυρωδιὰ πού ἀναδίνεται ἀπὸ τοὺς στίχους αὐτοὺς, πλημμυρίζει ὀλόκληρη τὴ συλλογὴ, συνταιριασμένη μὲ μιὰ ἡρεμὴ καὶ μακάρια ἐρωτικὴ διάθεσις, λυτρωμένη μέσα στὴν ἀνταμοιβή, φωτισμένη ἀπὸ τὴν ὀμορφιά τῆς γυναίκας, διακοσμημένη ἀπὸ κάθε ὀμορφιά πού γεννᾷ ἢ φύση. Ὁ ποιητὴς, στοὺς παρακάτω στίχους δίνει μιὰ ὠραία ἀγροτικὴ ζωγραφιὰ πού θέμα της εἶναι ἡ μορφὴ τῆς ἀγαπημένης του παραστημένη σὰν Παναγιὰ :

Τὴ ζωὴ τῶν ἀλωνιῶν θὰ χαίρεσαι
καταγῆς ἀπόσκια κροθισμένη,
μ' ἕνα ἀραχνωτὸ γαλαζομάντηλο
γιὰ τὴν ἀντηλιὰ μαντηλωμένη.

Θά θωρῆς τὰ γοργούριστα ἄλογα
καὶ τ' ἀργὰ βαριοσκυμμένα βώδια
ν' ἀναδεύουν, σὰν κουπιὰ τὴ θάλασσα,
τὰ χυμένα στάχια μὲ τὰ πόδια·

Κι' ἀλαφρὰ στὶς θημονιὲς πισώγερτο
τὸ κεφάλι σου ἀκουμπώντας—ἴδια
Παναγιὰ βυζαντινὴ θὰ δειχθεῖσαι
Πλουμιστὴ μὲσ' σὲ χρυσὰ ψηφίδια.

Ὁ ποιητὴς, λαχταρᾷ νὰ τριγυρίσει παντοῦ μὲ τὴ συντρόφισσά του, καί, κρατώντας τὴν ἀπὸ τὸ χέρι, νὰ τίς δείξει λεπτομερειακὰ, ὄλες τίς φυσικὲς ὀμορφιές, στολίδια καὶ σύμβολα τῆς ἀγάπης του. Ἔτσι, ἀπὸ ποίημα σὲ ποίημα, τ' ἀγροτικὰ μοτίβα, ξετυλιγούνται τὸ ἕνα μετὰ τὸ ἄλλο. Μὲ τὸν ἴδιο τόνο τῆς συνειδητῆς γαλήνιας εὐτυχίας, μὲ τὴν ἴδια ἀσφάλεια τῆς ἐπιστημονικῆς μὰ καὶ καλλιτεχνικῆς γνώσης τῶν λεπτομερειῶν τοῦ φυσικοῦ κόσμου, τραγουδᾷ ὁ Δροσίνῃς τὰ ζῶα τοῦ χωριοῦ, τὰ

νερά, τὰ ξωκλήσια, τοὺς καρπούς τῶν δέντρων, τὰ πανηγύρια, τὴν αὐγουστιάτικη νύχτα, τ' ἀπορρίματα τῆς θάλασσας, τ' ἀτύγητα σταφύλια, τὶς λιμνονεράϊδες, τὰ πρωτοβρόχια, τὴν πρῶϊμη χειμωνιάτικη νύχτα, τὴν πρωτόχιονη αὐγή, τὴν ἀνθισμένη μουσμουλιά, τὶς χρονιάρες μέρες, τὶς Ἀλκυόνες, τὶς συννεφιές τοῦ Μάρτη, τὰ ἀγριολούλουδα, τ' Ἀπριλιάτικο λιοβρόχι, τὶς νεροκαλαμιές, τὰ λειβάδια, τὴν ψαρόβαρκα. Ὅλες αὐτὲς τὶς φυσικὲς εἰκόνες τὶς ζωηρεύουν καὶ τὶς φωτίζουν μὲ κάποιο ἐσωτερικὸ φῶς ἢ μορφή τῆς ἀγαπημένης γυναίκας καὶ τὸ ἱερό αἶσθημα ποὺ συνδέει τὸν τραγουδιστὴ μαζὺ τῆς, καθὼς καὶ ἡ βαθύτερα αἰσθητικὴ διαβίωσή τους στὸ χωριό. Μιὰ τέτοια ζωὴ, εἶναι μιὰ πλήρωση τοῦ ἀνθρώπινου προορισμοῦ σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς ἀγνότερες ἐκδοχὲς τοῦ ἐπίγειου ρόλου του. Ζώντας ὁ ἴδιος τὸν ρόλο αὐτό, μᾶς ἔδωσε ὁ Δροσίνης μιὰ πολὺ οὐσιαστικὴ καὶ πολὺ ἀνθρώπινη λυρικὴ συλλογὴ. Ἀφίνουμε κιόλας τὸ γεγονός ὅτι ἡ φύση ποὺ τραγουδιέται καὶ παρασταίνεται τόσο πλούσια, τόσο γνωστικά, τόσο χρωματισμένα, εἶναι ἡ φύση ἢ ἑλληνικὴ, αὐτὴ ἢ ἴδια φύση ποὺ γέννησε τοὺς μύθους καὶ τὰ ἰνδάλματα τῶν ἀρχαίων ἀγροτικῶν καὶ ποιμενικῶν εἰδυλλίων.

Δὲν εἶναι δύσκολο νὰ παρατηρήσει κανεὶς πῶς ἡ κυριώτερη ἀρετὴ τῶν στίχων αὐτῶν τοῦ Δροσίνη, εἶναι ὅτι ἀναβρῦζουν ἀπὸ συγκεκριμένους καταστάσεις κι' ὅτι διατυπώνονται μὲ συγκεκριμένους καὶ πρωτοζωγράφιστες ποιητικὲς εἰκόνες — ἔστω κι' ἂν ὁ τρόπος ποὺ ζωγραφίζει ὁ Δροσίνης, εἶναι ὁ παρωχημένος πιά τρόπος τῆς ἐξωτερικῆς ποιητικῆς περιγραφῆς, τῆς πε-

ριγραφῆς ποὺ μένει πιστὴ στὰ πράγματα τοῦ κόσμου, στὰ περιγράμματά του, τὰ σχήματά του καὶ τὰ χρώματά του,—πιστὴ μὲ τὴν ὀρθόδοξη ἀκρίβεια τοῦ πεζογράφου. Καὶ δὲν εἶναι ἄσκοπο νὰ ποῦμε ἐδῶ πῶς ὁ Δροσίνης, τραγουδώντας τὸ «Θά Βραδυάζη», ἐνῶ παρέμεινε ὅσο ποτὲ ποιητὴς, ἐπεστράτευσε καὶ τὸ ἀξιόλογο πεζογραφικὸ του ταλέντο—αὐτὸ τὸ ταλέντο ποὺ μᾶς ἔδωσε τὶς «Ἀγροτικὲς Ἐπιστολές», τὴν «Ἀμαρυλλίδα», τὸ «Βοτάνι τῆς Ἀγάπης», τὸ «Μπάρμπα - Δῆμο», καὶ πρὸ παντὸς τὸ μυθιστόρημα «Ἐρση». Βέβαια, ξεχωριστὴ μελέτη χρειάζεται γιὰ τὸν πεζογράφο Δροσίνη. Μὰ κι' ἡ μελέτη αὐτή, δὲ θὰ μᾶς φανέρωνε τίποτε ἄλλο, παρὰ τὶς ἴδιες ποιητικὲς χάρες, τὰ ἴδια εἰδυλλιακὰ καὶ φυσιολατρικὰ γνωρίσματα ποὺ διακρίνουν καὶ τὰ ποιήματά του. Θὰ λέγαμε μάλιστα, πῶς τὸ χαριτωμένο καὶ αἰσθητικὸ μυθιστόρημά του «Ἐρση», δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἡ ἀφηγηματικὴ ἀνάπτυξη τοῦ «Θά Βραδυάζη». Ὅσοι ἀγαποῦν περισσότερο τὸ στίχο, θὰ προτιμήσουν βέβαια τὴν ἀτμόσφαιρα τῆς λυρικῆς συλλογῆς. Μὰ ὅσοι ἀφίνονται μὲ ἡδονὴ στὶς ἱστορίες, στὰ ἀναπτύγματα ἐπεισοδίων, στὴν ψυχολογικὴ ἐμβάθυνση, θὰ διαβάζουν πάντα μὲ εὐχαρίστηση τὴν «Ἐρση» καὶ τὴν «Ἀμαρυλλίδα». Μὰ ὁ σωστός ἀναγνώστης τὴ διαφοροποίησιν θὰ τὴν κάνει μόνον γιὰ λόγους καθαρὰ αἰσθητικούς. Καὶ τότε θὰ βρεῖ, πῶς ὁ Δροσίνης, ποιητὴς εἰδυλλιακὸς μὲ τὴν ἀγνότερη ἐκδοχὴ τοῦ ὄρου, τραγουδιστὴς καὶ γνώστης τοῦ ὑπαίθριου λαοῦ μας, μᾶς ἔδωσε καὶ ὠραίους στίχους καὶ ἀξιόλογες σελίδες ποιητικῆς πεζογραφίας.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑΡΑΝΤΩΝΗΣ

